

Ковельський фаховий медичний коледж
Волинської обласної ради

**ТІЛА ОБЕРТАННЯ: ВІД ФОРМУЛ ДО
РЕАЛЬНОСТІ. МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ
НА УРОКАХ ГЕОМЕТРІЇ.**

Викладач: Панасюк Л.А.

2025

Тіла обертання: Від формул до реальності. Міжпредметні зв'язки на уроках геометрії.

У студентів першого та другого курсу геометрія набуває особливої глибини: студенти не лише вивчають абстрактні поняття, але й починають усвідомлювати, як математичні моделі застосовуються у фізиці, інженерії, техніці та навіть у військовій справі. Однією з ключових тем є тіла обертання – геометричні фігури, що утворюються при обертанні площинних фігур навколо прямої.

До тіл обертання належать:

- Циліндр (обертання прямокутника навколо сторони),
- Конус (обертання прямокутного трикутника навколо одного з катетів),
- Куля (обертання півкола навколо діаметра).

Міжпредметні зв'язки:

1. Фізика – момент інерції, рух снарядів, розподіл тиску у рідинах.
2. Хімія та біологія – молекули з симетрією обертання, клітини близькі до кулі.
3. Інформатика – 3D-модельювання.
4. Військова справа – кулі, гранати, ракети проектується у формі тіл обертання.

Практичне спрямування: Фізика.

Задача 1. Циліндричне колесо.

Колесо має форму циліндра радіусом 0,4 м і масою 30 кг.

Обчисли його момент інерції відносно осі, що проходить через центр і паралельна осі циліндра.

Поясни, як момент інерції впливає на прискорення колеса при дії сили.

Задача 2. Кулястий снаряд.

Снаряд масою 5 кг і радіусом 0,1 м має форму кулі.

Знайди момент інерції кулі відносно осі через центр.

Обчисли кутову швидкість, якщо його кінетична енергія обертання становить 10 Дж.

Задача 3. Рух диска по похилій площині.

Диск масою 10 кг і радіусом 0,2 м скочується без ковзання по похилій площині висотою 5 м.

Знайди швидкість диска внизу схилу.

Поясни розподіл кінетичної енергії між поступальним і обертальним рухом.

Задача 4. Обертання циліндра на осі.

Циліндр масою 15 кг і радіусом 0,25 м обертається на горизонтальній осі.

Знайди момент інерції циліндра.

Обчисли кутове прискорення при дії моменту сили 5 Н·м.

Задача 5. Розподіл тиску у рідині.

Вода у вертикальній трубі висотою 2 м.

Обчисли тиск на дно труби (густина води 1000 кг/м^3 , $g = 9,8 \text{ м/с}^2$).

Поясни, як тиск змінюється з висотою.

Задача 6. Кулька на нитці.

Кулька масою 0,2 кг на нитці радіусом 0,5 м обертається у горизонтальній площині.

Знайди момент інерції кульки відносно осі обертання.

Обчисли силу натягу нитки при кутовій швидкості 4 рад/с.

Задача 7. Рух поршня.

Циліндричний поршень масою 3 кг і радіусом 0,05 м обертається на осі.

Знайди момент інерції поршня.

Визнач кутову швидкість при моменті сили 0,6 Н·м.

Задача 8. Кулька в резервуарі.

Куля радіусом 0,1 м плаває у воді.

Обчисли об'єм і силу Архімеда.

Поясни, як сила Архімеда впливає на обертання кулі.

Задача 9. Обертання гантелі.

Гантель у вигляді двох куль масою по 2 кг і з'єднана стержнем довжиною 0,5 м.

Знайди момент інерції відносно осі, що проходить через центр стержня перпендикулярно йому.

Обчисли кутову швидкість при кінетичній енергії 5 Дж.

Задача 10. Обертальний маятник.

Тонкий стержень довжиною 1 м і масою 4 кг обертається навколо горизонтальної осі на кінці.

Знайди момент інерції стержня відносно осі.

Обчисли період малих коливань ($g = 9,8 \text{ м/с}^2$).

Приклади задач міжпредметних зв'язків математики, хімії та біології.**Задача 1. Кулястий білок.**

Молекула білка має форму приблизно кулі з радіусом 5 нм.

Обчисли об'єм молекули та площу її поверхні.

Поясни, як це може впливати на взаємодію з іншими молекулами.

Задача 2. Водна молекула як конус.

Молекула води має форму, яку можна наближено представити конусом.

Висота конуса: 0,1 нм

Радіус основи: 0,05 нм

Обчисли об'єм молекули та площу бічної поверхні.

Задача 3. Еритроцит як об'єкт обертання.

Еритроцит у спрощеній моделі має форму диска-тороїда.

Зовнішній радіус: 4 мкм, внутрішній радіус поглиблення: 2 мкм, товщина: 2 мкм

Обчисли об'єм клітини та площу поверхні для оцінки газообміну.

Задача 4. Куляста бактерія.

Клітина бактерії (кок) має форму кулі з радіусом 1 мкм.

Обчисли площу її поверхні та об'єм.

Поясни, як площа поверхні впливає на обмін речовин.

Задача 5. Вірусна капсидна структура.

Вірусний капсид має форму приблизно кулі з радіусом 50 нм.

Обчисли об'єм капсиду.

Зроби оцінку, скільки молекул ДНК можна розмістити всередині капсиду.

Задача 6. Куляста жирова крапля.

Жирова крапля в клітині має форму кулі з радіусом 10 мкм.

Обчисли її об'єм та площу поверхні.

Поясни, як це впливає на обмін жирних кислот.

Задача 7. Молекула ДНК у спіралі.

Секція ДНК можна наближено розглядати як циліндр.

Радіус: 1 нм, довжина: 10 нм

Обчисли об'єм цієї ділянки ДНК для порівняння з об'ємом клітини.

Задача 8. Аміно-кислота як обертальне тіло.

Молекула амінокислоти можна наближено представити циліндром:

Висота: 0,5 нм

Радіус: 0,2 нм

Обчисли об'єм молекули та площу бічної поверхні.

Задача 9. Клітина яйцеклітини.

Яйцеклітина людини близька до кулі з радіусом 50 мкм.

Обчисли об'єм і площу поверхні клітини.

Обговори, чому більші клітини рідше зустрічаються в природі.

Задача 10. Краплина води у клітині.

Мікроскопічна крапля води всередині вакуолі можна моделювати як сферу з радіусом 20 мкм.

Обчисли об'єм і площу поверхні.

Поясни, як це впливає на осмотичний тиск у клітині.

Приклади задач з використанням 3D-моделювання.

Задача 1. Циліндр як контейнер.

Створи 3D-модель циліндра, який буде слугувати контейнером для рідкого матеріалу.

– Висота циліндра: 15 см

– Радіус основи: 5 см

– Обчисли об'єм циліндра та перевір у програмі моделювання, чи відповідає об'єм заданим розмірам.

Задача 2. Конус як воронка.

Змоделюй конус, який буде використовуватись як воронка у 3D-друку.

– Висота конуса: 12 см

– Радіус основи: 4 см

– Обчисли площу бічної поверхні та перевір у програмі, чи площа збігається з розрахунками.

Задача 3. Поршень у двигуні.

Створи 3D-модель поршня, що має форму циліндра:

– Радіус поршня: 3 см

– Висота поршня: 7 см

– Визнач об'єм поршня для подальшого розрахунку об'єму циліндра двигуна.

Задача 4. Куля як об'єкт для віртуальної гри.

Змоделюй кулю з радіусом 6 см, яка буде використовуватись як ігровий об'єкт.

– Обчисли її об'єм та площу поверхні.

– Перевір точність у 3D-програмі.

Задача 5. Світильник у вигляді параболоїда.

Створи абажур у формі обертання параболі навколо осі.

– Висота абажура: 20 см

– Радіус верхньої частини: 5 см, нижньої: 10 см

– Обчисли об'єм абажура для визначення кількості матеріалу для друку.

Задача 6. Колесо велосипеда.

Змоделюй колесо у вигляді циліндра з радіусом 35 см та товщиною обода 3 см.

– Обчисли об'єм обода та площу його зовнішньої поверхні.

– Перевір моделювання у 3D.

Задача 7. Бочка для води.

Створи модель бочки у формі циліндра:

– Висота: 80 см

– Радіус: 30 см

– Обчисли об'єм та масу бочки з водою (густина води: 1 кг/л).

Задача 8. Динамік у формі циліндра.

Змоделюй корпус динаміка у вигляді циліндра:

- Висота: 25 см
- Радіус: 10 см
- Обчисли площу бічної поверхні для нанесення графічного дизайну.

Задача 9. Куля для 3D-анімації.

Створи 3D-кулю з радіусом 4 см.

- Обчисли площу поверхні для нанесення текстури у програмі.
- Порівняй отриманий результат із автоматичною перевіркою у 3D-редакторі.

Задача 10. Гвинтова сходи́нка (спіральна поверхня обертання).

Змоделюй спіральну сходи́нку навколо циліндричної осі:

- Радіус центральної осі: 2 м
- Висота сходи́нки: 0,25 м на один оберт
- Створи модель у програмі 3D та обчисли довжину сходи́нки по поверхні для перевірки.

Приклади задач з військовою тематикою.

Задача 1. Снаряд.

Снаряд має форму циліндра з конусоподібним носом. Радіус основи – 6 см, довжина циліндричної частини – 25 см, висота конуса – 12 см. Обчисліть об'єм снаряда.

Задача 2. Радар.

Радар сканує простір у вигляді кулі радіусом 30 км. Обчисліть об'єм простору, який він охоплює.

Задача 3. Граната.

Граната має форму кулі з радіусом 5 см. У середині вибухова речовина займає 85% її об'єму. Знайдіть об'єм вибухової речовини.

Задача 4. Ракета.

Корпус ракети – циліндр радіусом 1 м та довжиною 12 м. Носова частина – конус висотою 3 м. Обчисліть загальний об'єм ракети.

Задача 5. Військова вежа-спостережник.

Вежа має форму циліндра висотою 15 м і діаметром 4 м. На верху – купол у вигляді півсфери. Обчисліть об'єм споруди.

Задача 6. Танковий снаряд.

Танковий снаряд має форму обтічника – комбінації конуса (висота 20 см, радіус основи 6 см) та півсфери того ж радіуса. Знайдіть його об'єм.

Задача 7. Мінометна міна.

Міна складається з циліндричної частини висотою 18 см (радіус 5 см) та конуса висотою 7 см. Обчисліть об'єм міни.

Тема тіл обертання посідає особливе місце у вивченні геометрії студентами перших курсів. Вона дозволяє поєднати абстрактні математичні поняття з практичними застосуваннями у фізиці, хімії, біології, інформатиці та військовій справі. Розв'язуючи задачі, студенти не лише закріплюють знання формул для обчислення площ та об'ємів, а й вчаться бачити, як математичні моделі описують реальні об'єкти – від клітини чи молекули до ракети чи інженерної конструкції.

Міжпредметні зв'язки сприяють розвитку системного мислення, формують здатність інтегрувати знання з різних дисциплін та застосовувати їх у практичних ситуаціях. Особливої ваги набувають задачі з фізики, що дозволяють усвідомити роль моменту інерції, сили Архімеда, розподілу тиску й енергії в обертальному русі. Не менш важливими є приклади з біології та хімії, які показують, що навіть на мікрорівні об'єкти часто мають форму тіл обертання.

Таким чином, вивчення тіл обертання допомагає студентам зрозуміти єдність математики з природничими і технічними науками, розвиває просторову уяву, логічне мислення та формує готовність до подальшої професійної діяльності, де геометрія стає надійним інструментом пізнання й практичного застосування.